
ИНТЕЛЕКТУАЛНА ПРАВА

др Зоран МИЛАДИНОВИЋ
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

НАДЛЕЖНОСТИ И САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА АУТОРСКО И СРОДНА ПРАВА

Резиме

У раду се анализирају надлежности и састав Комисије за ауторско и сродна права, као стручног тела установљеног Законом о ауторском и сродним правима из 2009. Установљење Комисије било је неопходно из разлога што су до сада тарифу као основни акти на основу којег се најлажује накнада за коришћење ауторских дела и предмета заштите сродног права доносиле организације, без било каквог учешћа корисника. Новим законом прописано је да се тарифа доноси договорима између организација и репрезентативног удружења корисника. Основни задатак комисије је пружање помоћи у форми стручног мишљења о праведности тарифе на основу које организација за колективно остваривање ауторског и сродних права најлажује накнаду од корисника, и то у оним ситуацијама када организација и репрезентативни представници корисника не могу да постигну сагласност о тарифи. У одређеним случајевима, када споразум није могуће постићи ни уз мишљење Комисије, Комисија може и сама донети одлуку о тарифи.

Аутор закључује да је оснивање Комисије за ауторско и сродна права од великог значаја за боље функционисање колективног остваривања ауторског и сродних права, да је то у складу са решењима из уредног права и да ће се врло брзо показати да је то у интересу свих корисника ауторских дела и предмета заштите сродног права, без обзира да ли су то корисници који коришћењем ауторских дела и предмета заштите

сродних њрава осћварују или не осћварују њриход, већ то чине за то шћо је то корисно или њријачћно за њихове клијентће, односно кориснике.

Кључне речи: аућорско и сродна њрава, комисија, тарифа, аућорска дела, корисници.

I Уводне напомене

Крајем 2009. године, Скупштина Републике Србије усвојила је Закон о ауторском и сродним правима (даље ЗАСП).¹ Звучи невероватно али то је први закон о ауторском праву који је донет у Србији као самосталној држави. Наиме, иако је духовно стваралаштво у некадашњој Србији као самосталној држави било развијено, политичке прилике (оптерећеност туђинском влашћу, чести ратови и економска заосталост), једноставно нису дозвољавале да се пажња посвети овом питању, тј. да се заштита стваралаштва у области књижевности и уметности законски уреди мада подаци говоре да је таквог покушаја било.² Потребу за заштитом стваралаштва у овој области изискивало је још српско средњовековно сликарство, које је итекако било развијено и које је оплемењивало унутрашњост цркава, манастира и других сакралних објеката подигнутих у та времена. Захваљујући, пре свега, Светом Сави, књижевна и уопште писана дела код Срба, својом драгоценшћу дају обележје српској средњовековној култури. Из тог периода постоје подаци да је вођено рачуна (иако у том погледу није постојала правна регулатива) да се уметници, не само пристојно награде,³ него и да се признају као ствараоци, тј. да се као такви и испоштују, и да се очува целовитост њиховог дела, што према савременим прописима ауторског права представља признање имовинских и моралних овлашћења аутора. И касније, као независна држава, Србија није имала пропис који уређује правну заштиту аутора. Међутим, у Српском грађанском закону постојала је одредба (параграф 720) којом је било предвиђено да ће се то питање уредити посебном уредбом. „Шћо се иждивенија књића и одношаја између сћисаћелља и издаваћелља тћиче, о томе ће се учинити њосебна уредба.“

1 Сл. јласник РС, бр. 104/2009.

2 С. Гавриловић, „О закону о заштити ауторског права Краљевине Југославије из 1929. године“, *Правни живоић*. бр. 11/2004, стр. 980.

3 На пример, параграфом 134. Душановог законика прописана је накнада за израду и писање хрисовуља и то логотету 30 перпера за хрисовул а дијаку за писање 6. перпера.

Као резултат унутрашњих потреба, али и обавеза које су произлазиле из међународних аката, у Србији је уређен Нацрт закона о ауторском праву, али због избијања Првог светског рата до његовог усвајања није дошло.⁴ Све до краја Првог светског рата, заштита ауторског права на просторима прве Југославије остваривала се применом прописа оних држава под чију су власт потпадали делови наше државе.⁵ Први закон о ауторском праву на просторима данашње Србије, али не као самосталне државе, већ као заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца, донет је 1929. године. Био је то Закон о заштити ауторског права.⁶ Овај закон био је у примени све до краја Другог светског рата, када доживљава судбину осталих закона донетих пре рата и за време непријатељске окупације.

После Другог светског рата, на просторима некадашње (друге) Југославије доношење закона о ауторском праву одвијало се у складу са друштвено-економским и политичким приликама које су владале на овим просторима. Суштина је да је материја ауторског, а касније и сродних права увек била уређена прописима који су имали савезни карактер. Тако је у периоду од завршетка Другог светског рата до данашњих дана на просторима Србије, као саставног дела бивше Југославије, која је неколико пута мењала назив донето укупно седам закона о ауторском праву.⁷ Случајно или не, тек чињеница је, да је седми по реду и актуелни Закон о ауторском и сродним правима, донет у Србији као самосталној држави тачно 80 година од доношења првог закона на овим просторима.

Ипак, тема овог рада није историјски развој заштите ауторског права у Србији, већ неке његове одредбе које уређују начин одређивања тарифе на основу које организације за колективно остваривање ауторског и сродних права наплаћују од корисника накнаду за искоришћавање ауторских дела и предмета заштите сродних права. Или још прецизније речено, предмет разматрања су одредбе овог закона о надлежности и саставу Комисије за ауторско и сродна права, као стручног тела које према актуелном закону има кључну улогу у одређивању тарифе као општег акта организације, а што је био недостатак свих ранијих прописа.

4 J. Шуман, *Коментар Закона о заштити ауторског права и међународних уговора*, Београд, 1935, стр. 10.

5 На деловима територије који су припадали Аустро-Угарској (Словенија, Далмација, Истра и Босна Херцеговина) важио је Царски патент о заштити књижевне и уметничке својине од 1846. године. На подручју Хрватске, Славоније, Међумурја и Војводине важио је Угарски закон о ауторском праву из 1884. године.

6 *Сл. новине*, бр. 304/29 од 27. децембра 1929. године.

7 З. Миладиновић, „Развој правне заштите интелектуалне својине у Југославији“, у: Р. Ковачевић-Куштримовић, *Зборник радова – Грађанска кодификација*, Правни факултет Ниш, свеска 1, 2002, стр. 249–272.

II Сврха постојања Комисије за ауторско и сродна права

Ауторско и сродна права су класична приватна права. Њихова основна функција је да заштите индивидуалне интересе субјеката права. Правило је да се приватна права остварују индивидуално, тј. да сваки субјект остварује своје право за себе. Субјект права, пак то може чинити лично или преко заступника (пуномоћника), законског или уговорног. Већину овлашћења која чине садржину субјективног ауторског и сродних права, субјекти могу остваривати индивидуално. Постоје међутим, нека овлашћења која субјекти права из објективних разлога не могу вршити индивидуално.⁸ У питању су она имовинскоправна овлашћења која се искоришћавају од великог броја корисника и веома учестало (музичка ауторска дела, фонограми, интерпретације и сл.). Овај проблем се решава тако што се ова овлашћења остварују на колективан начин преко организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Прва организација са циљем колективне заштите ауторског права (музичких ауторских дела) основана је 1851. године у Француској под скраћеним називом SACEM (*Societe des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique*) – Друштво аутора, композитора и издавача музике. У нашој земљи најпознатија таква организација је СОКОЈ (Савез организација композитора Југославије), која и данас постоји под овим именом. Данас у скоро свим развијенијим земљама света постоје организације за колективно остваривање ауторског и сродних права. Дакле, фактичке околности, а не воља аутора или корисника ауторских дела и предмета заштите сродних права, чине ове организације неопходним. Систем колективног остваривања ауторског и сродних права функционише тако што организацију као специјализовано правно лице оснивају аутори, односно носиоци ауторског или сродних права или њихова удружења. Када одређена организација испуни све услове за оснивање (када добије статус правног лица), носиоци ауторског или сродних права са организацијом закључују уговор којим јој на *искључив* начин уступају овлашћење да за њихов рачун остварује она имовинскоправна овлашћења која они не могу остваривати индивидуално. На основу таквог уговора (на основу добијеног овлашћења) организација са корисницима закључује уговоре о *неискључивом* уступању овлашћења на искоришћавање оних предмета заштите који чине репертоар организације. Проблем који постоји код колективног остваривања ауторског и сродних права, а који се појављује у односу организација-корисници, је у разврставању корисника у одређене категорије корисника ауторских дела и предмета заштите сродних пра-

8 З. Миладиновић, „Остваривање ауторског и сродних права“, *Право и привреда*, бр. 5-8/2008, стр. 858.

ва. Ово разврставање врши се према одређеним параметрима. Параметри су пак, садржани у *тарифи организације* као основном општем акту организације. И управо ту се јавља проблем. Наиме, према свим нашим досадашњим законима о ауторском и сродним правима, тарифу као општи акт организације доносио је управни одбор организације, без икаквог утицаја корисника ауторских дела и предмета заштите сродног права, на то у коју ће тарифну класу бити сврстани па самим тим и колику ће накнаду за искоришћавање ауторских дела и предмета заштите сродног права плаћати.⁹ У таквој ситуацији корисници су имали две могућности. Да закључе уговор са организацијом према условима који су садржани у тарифи, прихватајући на тај начин да плаћају накнаду која је одређена тарифом. Да не закључе уговор, а ако то не учине а искоришћавају ауторска дела и предмета заштите сродног права аутоматски постају неовлашћени корисници, што аутоматски представља повреду ауторског и сродних права. Имајући у виду да су најчешћа спорења између организације и корисника били управо око овог питања актуелни ЗАСП, ослањајући се на решења из упоредног права на неки начин решава овај проблем увођењем Комисије за ауторско и сродна права, чија је основна улога да као стручно тело даје мишљење о предлогу тарифе који предлажу организације, односно да на неки начин избалансира супротстављене интересе о предлогу тарифе између организације и корисника. Комисија за ауторско и сродна права одиграће изузетно важну улогу у одређивању тарифа накнада организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Овакав закључак изводи се из чињенице да сва модерна европска и светска законодавства познају неко тело које даје сагласност на тарифу или мишљење о тарифи.¹⁰ Мишљење Комисије ће бити нарочито значајно у ситуацији када се преговорима између организације и корисника не постигне сагласност о предлогу тарифе. Посебно је значајно да у појединим случајевима, када и поред њеног стручног мишљења организација предложи тарифу која није у складу са правилима која прописује ЗАСП, Комисија може и сама донети одлуку о тарифи (чл. 200 ст. 7 ЗАСП). Ако се овоме дода да је актуелним ЗАСП прописан и сасвим другачији поступак доношења тарифе, за очекивати је да ће уз активно учешће Комисије, досадашњи проблеми везани за разврставање корисника у одговарајуће тарифне класе бити превазиђени или у великој мери умањени. Пракса ће показати у којој мери ће се то остварити.

9 З. Миладиновић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Крагујевац, 2009, стр. 260.

10 Таква тела на пример познају прописи о ауторском праву Швајцарске, Мађарске, Румуније, Словеније, Хрватске, Канаде, Велике Британије.

III Састав Комисије за ауторско и сродна права

Састав Комисије уређен је по угледу на европска законодавна решења. Комисију чине председник и четири члана. Председник и чланови комисије именују се из реда истакнутих стручњака који својим искуством и познавањем материје ауторског и сродних права могу да допринесу остваривању циљева због којих је Комисија основана. У нацрту закона о ауторском и сродним правима било је предвиђено да бар један члан комисије мора бити економски стручњак. Овај предлог није ушао у текст ЗАСП, што свакако није добро решење јер ће по природи ствари разлози економске природе најчешће бити предмет неспоразума између организације и корисника које ће се наћи и пред Комисијом.

Председника и чланове комисије именује Влада Републике Србије на предлог директора Завода за интелектуалну својину. Поред председника и чланова, именују се и заменик председника и два заменика члана Комисије који морају испуњавати исте услове као и председник и чланови Комисије. Да би се Влади упутио предлог за именовање председника и чланова Комисије, директор Завода за интелектуалну својину, у Службеном гласнику Републике Србије, и на интернет страници Завода и у једном високотиражном дневном листу, објављује јавни позив организацијама и репрезентативним удружењима корисника ауторских дела и предмета заштите сродних права да предложе чланове Комисије и њихове заменике и то: по два члана Комисије и једног заменика члана Комисије. У року од 30 дана од дана објаве јавног позива, организације и репрезентативна удружења корисника ауторских дела и предмета заштите сродних права, могу доставити Заводу за интелектуалну својину писмене предлоге за кандидате за чланове Комисије и њихове заменике. Дакле, већ из самог поступка избора чланова Комисије и овлашћених предлагача види се да су организације и корисници у равноправном положају. Уколико Завод за интелектуалну својину сматра да предложени кандидати не испуњавају услове прописане законом може још једном поновити јавни позив. На основу тако добијених предлога Завод за интелектуалну својину предлаже Влади састав Комисије. Председника и заменика председника Комисије, Влади предлаже Завод за интелектуалну својину, односно његов директор. Мандат председника и чланова Комисије, као и њихових заменика траје четири године. По истеку мандата председника и чланова Комисије, као и њихових заменика, Завод за интелектуалну својину поново спроводи поступак предлагања чланова комисије. Седиште Комисије је у просторијама Завода за интелектуалну својину. Завод пружа Комисији неопходну административно-техничку помоћ. Председник и чланови Комисије имају право на накнаду за свој рад. Накнаду носе странке које учествују у поступку пред Комисијом,

у подједнаким деловима. Висина накнаде за рад члана Комисије износи 20% основне месечне плате судије вишег суда, за поступање по једном захтеву за мишљење о предлогу тарифе, а висина накнаде за рад председника Комисије једнака је накнади члана, увећана за 10%. Завод за интелектуалну својину обавља све рачуноводствене послове у вези исплате накнаде за рад члановима Комисије.

Председник и чланови Комисије, као и њихови заменици којима је мандат истекао, могу бити поново именовани. Члан Комисије може да буде разрешен дужности пре истека времена за које је именован ако: 1) не обавља своју дужност на савестан или непристрасан начин; 2) трајно изгуби способност обављања дужности због болести или других оправданих разлога; 3) из других оправданих разлога сам затражи да буде разрешен. Члана Комисије разрешава Влада.

IV Поступак пред Комисијом за ауторско и сродна права

Поступак пред Комисијом прописан је одредбама члана 197–199 ЗАСП. Обавеза покретања поступака за добијање мишљења о предлогу тарифе је на организацијама. Захтев се подноси у два примерка. Организација је дужна да упутити такав захтев најкасније у року од 90 дана од дана објаве позива за преговоре о тарифи удружењима корисника и индивидуалним корисницима. Уколико су предлог јединствене тарифе споразумно одредиле две или више организација (случај када предлог тарифе одређује организација за остваривање права интерпретатора и произвођача фонограма) онда те организације заједнички покрећу поступак за добијање мишљења о предлогу јединствене тарифе (чл. 197 ст. 2 ЗАСП). Уз захтев, организације су дужне да Комисији доставе и предлог тарифе, а ако су се водили преговори, наводе о току и резултатима преговора о тарифи, као и образложење зашто није постигнут споразум о тарифи. Из овакве формулације законског решења произилази да Комисија „учествује“ у изради тарифе од почетка поступка преговарања између организације и корисника (дакле и у оним случајевима када нема несаслажности), што не произилази из одредбе члана 176 ЗАСП.

Када Комисија прими захтев, један примерак доставља репрезентативном удружењу корисника, односно индивидуалном кориснику и позива га да се на њега изјасни у року од 30 дана од дана његовог пријема. Уколико се репрезентативно удружење корисника не изјасни у остављеном року на достављени захтев, Комисија даје мишљење, на основу поднетог захтева. Комисија може да закаже консултације са представницима организације и репрезентативног удружења корисника уколико сматра да је то потребно.

Дакле, иако је организација обавезна да покрене поступак за давање сагласности, Комисија у поступак укључује и репрезентативно удружење корисника, односно индивидуалног корисника, што значи да су стране у поступку и организација и репрезентативно удружење корисника, односно индивидуални корисник.

Комисија даје мишљење у року од 60 дана од дана пријема захтева за давање мишљења. Комисија даје мишљење на седници, већином гласова Комисије. Мишљење Комисије садржи оцену о томе да ли предлог тарифе организације обухвата она права за која та организација има дозволу за колективно остваривање издату од стране надлежног органа и да ли је накнада одређена у складу са правилима за одређивање тарифе (чл. 200 ЗАСП). Дакле, према овој законској одредби, Комисија одлучује не само да ли је накнада у предлогу тарифе у складу са правилима за одређивање тарифе прописаним ЗАСП, већ и да предлог тарифе обухвата она права за која та организација има дозволу за колективно остваривање издату од стране Завода за интелектуалну својину. Мишљење се доставља организацији и репрезентативном удружењу корисника, односно индивидуалном кориснику. Уколико је Комисија у свом мишљењу оценила да предлог тарифе обухвата она права за која та организација има дозволу за колективно остваривање издату од стране надлежног органа и да је накнада одређена у складу са правилима за одређивање тарифе прописаним ЗАСП, организација објављује тарифу у „Службеном гласнику Републике Србије“ у року од 15 дана од дана пријема мишљења. Уколико је Комисија мишљења да предлог тарифе не обухвата она права за која та организација има дозволу за колективно остваривање издату од стране надлежног органа или да накнада није одређена у складу са правилима за одређивање тарифе прописаним ЗАСП, организација је дужна да у року од 30 дана од дана пријема мишљења Комисије, понови преговоре са репрезентативним удружењем корисника, или да у истом року достави нови предлог тарифе Комисији на мишљење. Уколико, након разматрања новог предлога тарифе Комисија оцени да накнада није одређена у складу са правилима за одређивање тарифе прописаним законом може сама донети одлуку о тарифи (чл. 200 ст. 7 ЗАСП).

V Закључак

Материја колективног остваривања ауторског и сродних права по својој природи веома је сложена и специфична. У нашем ауторском праву ова материја први пут је законски озбиљније третирана ЗАСП из 1998. ЗАСП из 2004. године, углавном преузима решења из закона из 1998.

године. Кључни недостатак оба наведена закона, бар када је у питању материја колективно остваривање ауторског и сродних права био је у начину формирања тарифе организација за колективно остваривање ауторског и сродних права. Према решењима оба ова закона организације за колективно остваривање ауторског и сродних права имале су потпуну слободу да одреде тарифу накнада за искоришћавање ауторског и сродних права. Та слобода огледала се у томе што организације нису имале обавезу да о том важном питању преговарају са корисницима ауторских дела и предмета заштите сродних права. Због тога су корисници били приморани да организацији плате ону накнаду коју им организација наметне, што је с разлогом доводило до њиховог незадовољства. По угледу на европску праксу колективног остваривања ауторског и сродних права, ЗАСП из 2009. овом проблему посвећује адекватну пажњу. Суштинске промене су у обавези организација да тарифу одређују кроз преговоре са корисницима. Дакле, док је према ранијим законима тарифа представљала израз воље само једне стране– организације, према важећем закону она је резултат споразума између организације и једног или више репрезентативних удружења корисника. У случају да се између организације и корисника не постигне договор о предлогу тарифе, у помоћ „прискачаче“ одговарајуће стручно тело. У том смислу установљена је Комисија за ауторско и сродна права, која даје мишљење о предлогу тарифе. Уколико је Комисија мишљења да предлог тарифе није одређен у складу са правилима за одређивање тарифе, организација је дужна да у року од 30 дана од дана пријема мишљења понови преговоре са репрезентативним удружењем корисника, или да у истом року достави нови предлог тарифе Комисији на мишљење. У одређеним случајевима (када и након поновљеног предлога) Комисија оцени да предлог тарифе није у складу са правилима за одређивање тарифе, Комисија је овлашћена да сама донесе одлуку о тарифи.

Будући да тарифа треба да представља компромис између приватног интереса (носилаца ауторског и сродних права) и интереса друштва које искоришћава предмете заштите, улога Комисије је замишљена да избалансира супротстављене економске интересе ове две стране.

Услови које треба да испуни лице да би могло бити члан Комисије, као и начин и поступак предлагања чланова Комисије показује да се водило рачуна о интересима обе стране.

Zoran MILADINOVIĆ, PhD

Associate Professor, Faculty of Law, University of Kragujevac

COMPETENCIES AND COMPOSITION OF THE COMMITTEE FOR AUTHOR AND SIMILAR RIGHTS

Summary

This work analyzes the competencies and composition of the Committee for author and similar rights, being the expert body established by the new Law on author and similar rights. The Author himself first states that, according to the Law on author and similar rights, the basic board task is offering help in the form of professional opinions on tariff rightness on the basis of which the organization for collective fulfilling the author and similar rights the collects the fee from the beneficiary, especially in those situations when the organization and beneficiary representatives cannot reach the agreement on the tariff. In certain cases when agreement is not possible to be reached, even with the Committee's opinion given, the Committee can by itself make the decision on the tariff.

The Author concludes that founding the Committee for author and similar rights is of great importance and that, very soon, it will be shown that it serves interests of all beneficiaries of the authors' work and of the topic to be protected in similar rights, no matter if these are beneficiaries who, by using the author's work and the topic of similar rights protection, if they make profit or not, but do that because it is useful or pleasant for their clients, i. e. beneficiaries.

Key words: *author and similar rights, Committee, tariff, authors' works, beneficiaries of authors' works.*